

İÇ MEKÂNIN FARKLI BOYUTLARINI YENİDEN İŞLEV ÜZERİNDEN DEĞERLENDİRMEK: İZMİR HAVAGAZI KÜLTÜR MERKEZİ ÖRNEĞİ

EVALUATING DIFFERENT DIMENSIONS OF THE INTERIOR BY RE-FUNCTION: IZMIR COALGAS CULTURAL CENTER

Çiğdem ÇETİN *, Erhan Vecdi KÜÇÜKERBAŞ **

ÖZET

Mekân, somut ve soyut yönüyle, bireylere farklı deneyimler sunarken; bunu farklı boyutlar üzerinden yapmaktadır. Sadece fiziksel değil; kavramsal, algısal ve duygusal boyutta kullanıcıların beklentilerini karşılamalıdır. Çalışma kapsamında, farklı boyutların kullanıcı üzerindeki etkisini belirleyen iç mekân parametreleri olan zaman, renk-ışık ve gölge, doluluk ve boşluk, sınırlar, biçimlerin konum ve büyüklükleri, malzeme ve doku, derinlik ve uzaklık parametreleri de ayrıca incelenmekte, mekâna olan katkıları vurgulanmaktadır. Çalışmanın materyali, belirlenen farklı boyutlar ve parametreler üzerinden yeniden işlevle kente kazandırılan tarihi bir yerleşke olan İzmir Tarihi Havagazı Kültür Merkezi seçilmiştir. Çalışmanın amacı; işlev değişikliği yaşamış bir iç mekânın farklı boyutları ile birlikte mekânsal parametrelerini değerlendirerek, kullanıcı ile kurduğu bağı sorgulamaktır. Çalışmanın yöntemini; çok katmanlı literatür taraması, alan çalışması ve anket çalışması oluşturmaktadır. Elde edilen veriler ışığında; kent merkezinde oldukça yoğun bir kentli trafiğine sahip yapının, sadece yapısal değil, kültürel bağlamdaki rolü ve bu role uygun potansiyelinin de oldukça büyük olduğu görülmüş, yeniden işlev ile bu kültürel mirasın yaşatılabilmesi adına farklı boyutların kullanıcıyla olan bağının doğru kurulması gerektiği çalışmanın ele aldığı iç mekân parametreleri üzerinden vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: iç mekân, Kavramsal, Fiziksel, Algısal, Duygusal boyut

ABSTRACT

While the space offers different experiences to individuals with its concrete and intangible aspects; It does this through different dimensions. Not just physical; conceptual, perceptual and emotional dimensions should meet the expectations of the users. Within the scope of the study, the parameters of time, color-light and shadow, fullness and space, borders, positions and sizes of forms, material and texture, depth and distance, which are the interior parameters that determine the effect of different dimensions on the user, are also examined and their contribution to the space is emphasized. The material of the study, the Izmir Historical Gas Culture Center, which is a historical campus that has been brought back to the city with a re-function over the determined different dimensions and parameters, has been chosen. Purpose of the study; is to question the bond it establishes with the user by evaluating the different dimensions and spatial parameters of an interior that has undergone a functional change. The method of the study; multi-layered literature review, field study and survey work. In the light of the data obtained; It has been seen that the building, which has a very intense urban traffic in the city center, has not only a structural role, but also a very large role in the cultural context and the potential suitable for this role, the interior space that the study deals with, in which the connection of different dimensions with the user should be established correctly in order to keep this cultural heritage alive with re-function. highlighted on the parameters.

Keywords: Interior, Conceptual, Physical, Perceptual, Emotional Dimension

Geliş Tarihi/Received: 16.09.2021
Kabul Tarihi/Accepted: 05.04.2022

Araştırma Makalesi/Research Article

*
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü,
Yaşar Üniversitesi, İzmir / Türkiye

Department of Interior Architecture and
Environmental Design, Yaşar University,
İzmir / Turkey

ORCID: 0000-0002-0585-6989

**
Peyzaj Mimarlığı Bölümü,
Ege Üniversitesi, İzmir / Türkiye

Department of Landscape Architecture,
Ege University, İzmir / Turkey

ORCID: 0000-0001-8039-1862

erhan.kucukerbas@gmail.com

1. GİRİŞ

Aidiyet sağlamak başta olmak üzere sosyal bir destek görme, dışarıdan gelebilecek olası tehlikelerden korunma gibi sebeplerle insanlar, tarih boyunca tanımlı bir alana ihtiyaç duymuşlardır. Mekân olarak isimlendirilen bu alanlar, düzenlenmiş, biçimi olan fiziki ortamlar olarak tanımlanabilirken (Özkan & Küçükkerbaş, 1993, s.53); sadece somut fiziksel bir mekân olmak dışında Adile Aslan Avar'ın (Avar, 2009, s.8) yaklaşımıyla mekân; farklı boyut ve biçimleriyle ilişki ve biçimleri tanımlayan kavramsal, gerçek ve toplumsal bir bütündür. Tarihte görülen bu arayış, insanların yaşam döngüsünde de yerini bulmakta, çocukluktan itibaren en önemli gereksinimlerden birini oluşturmaktadır. Fiziksel, sosyolojik ya da psikolojik temelde oluşturulan bu sınırlar bir çocuk için sadece bir sandalyenin altı dahi olabilmektedir. Tüm bu arayışların temelindeki ilkel sığınma arzusu, günümüz mekânlarının temelidir diyebiliriz (Rasmussen, 2010, s.65). Bu noktada toplumsal farklılıkların mekân

tahayyülündeki ve mekânsal davranışlardaki rolünü unutmamak gerekir. Tarihsel süreçte mekân anlayışı ve kullanımı, kültürlerin sistemlerini ve yaşama biçimlerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, tarih boyunca yaşamları yöneten mekânlar birbirinden farklı anlamlarda varolmuşlardır (Altan, 2012 s.75).

İnsan yaşamını düzenleyen bir etkiye sahip olan mekân kavramı, tasarımcının iki farklı yönetim süreciyle ortaya çıkmaktadır. Fiziksel olan (uzunluk, genişlik, ölçek, geometri ve doku, renk, ışık vb.) somut yönü ile sosyo-psikolojik temelde insanı ele alan soyut yönü bu sürecin başarısını etkilemektedir. Bilinmektedir ki mekânlar, sadece dışarıdan izlenmek için değil, içinde yaşamak üzere oluşturulan organizasyonlardır ve bu yapılar duyarlar aracılığıyla algılanır ve deneyimlenir (Usta, 2020, s. 26).

Özellikle iç mekânlar, insan yaşamıyla yakın ilişkide olan ve insan yaşamında karar yetkisine sahip olabilen alanlardır. Mimari mekânlarla karşılaştırıldığında, zaman içinde bireylerin gereksinimlerine göre en çok değişim gösteren mekânsal hacimlerdir. Gereksinimlerin geçerliliğini yitirdiği veya zamanla fiziksel işlevi yetersiz olmaya başlayan mekânlar, bireylerle kurduğu anlamsal bağı koruyabilmek üzere yeniden işlevlendirilmektedir. Özellikle endüstriyel bir işlevle topluma hizmet vermiş mekânların, yeni bir işlevle yeniden toplumla bir bağ kurması kültürel varlığın korunması, sosyolojik ilişkilerin kuvvetlenmesi açısından olumlu görülmektedir.

1.1. Yeniden İşlevlendirme Kavramı

Yeniden işlevlendirme; mevcut işleviyle kullanılamayan korunmaya değer yapıların, fiziki varlıklarının yeni bir işlevle korunarak kullanıma açılması olarak tanımlanabilir (Kaşlı, 2009, s.13)

Fiziksel işlev, çevresel ve ekonomik sebeplerle kullanımını sürdürmeyen ancak yapısal olarak güçlü ve kültürel anlamda değeri olan yapıların; yapı stoğunun değerlendirilerek doğal çevreye verilen zararın azaltılması, ekonomik açıdan yarar elde edilmesi, kültür ve tarih sürekliliğinin sağlanması gibi avantajlar doğrultusunda yeniden işlevlendirilmesi çok yönlü bir fayda getirmektedir (Çetinkaya, 2015, s.20). İşlevlendirme sürecinde, özellikle yapısal ve mekânsal özelliklerin göz önüne alınarak analiz yapılması; yeni işlevin kullanıcının mekândaki eylemini destekleyici olması ve dolayısıyla mekândaki yaşanabilirliği arttırması için önemli olduğu düşünülmektedir (Aydın & Yıldız, 2010, s.1).

İşlev dönüşümünde; korunmaya değer özelliklerin tespiti ve korunmasının sağlanması, fiziksel ve anlamsal bütünlüğün korunması, gelecekte tekrar gerekebilecek değişimler için esnek uygulamaların planlanması, orijinal strüktür ve yapılan müdahalelerin birbirinden ayrı algılanabilir olması, tarihsel verilerin ayrıntılı analizi doğrultusunda mekânsal analizinin doğru yapılması önemli kriterlerdir (Köse & Çalışır, 2012, özet). Bu kriterlerin uygulanması için gereken bir diğer önemli sorunsal "işlev seçimi" dir. İşlev seçiminde; yapının konumu, hacim ve mekân ilişkisi, estetik ve fiziksel kullanım bağıntısı dikkate alınmalıdır.

Yapının konumu: Eğitim olanakları, kültürel ve sosyal faaliyetler gibi nedenlerle kentlerin sınırlarını genişletmesi ve dolayısıyla geçmişte kent dışında kalan sanayi bölgelerinin kent merkezinde atıl durumda kalması, işlev seçiminde konum değerlendirmesinin önemini göstermektedir.

Yapının hacim ve mekân ilişkisi: Yeni işlevin gerektirdiği fonksiyonlara yönelik hacimler belirlenirken, bütün algısını bozmayacak tasarımlar tercih edilmelidir.

Yapının estetik ve fiziksel kullanım bağıntısı: Tarihi yapıların işlevsel dönüşümünde sözü edilen estetik ve fiziksel kullanım ilişkisi, yapının önceki ve şu anki durumu arasındaki bağlantıyı içermektedir. Bütün algısını bozmadan yapılacak müdahalelerle yeni işleve uyum sağlanabilmesi için, mekânsal kurgunun önceki ve şimdiki yapısının benzer olması sağlanmalıdır.

1.2. Mekanın Boyutları

Yeniden işlev ile tekrar topluma açılması hedeflenen endüstriyel yapıların çok boyutlu yapısının analiz edilmesi, mekânın zaman içindeki geçerliğini ve dinamik yapısını desteklemektedir. Bu noktada öncelikle, bu mekânların nasıl algılandığını gözlemleyebilmek gerekmektedir.

1.2.1. Algısal Boyut

Bireyin geçmiş deneyimleriyle, duyuları yardımıyla belleğe ilettiği bilgilerin birleşerek anlamlı bütünler oluşturduğu süreç algılama süreci olarak tanımlanmaktadır. Algılama süreci, dinamik ve zamana bağlı bir süreçtir. Dolayısıyla mekânların algısı, bireyin bulunduğu her noktada farklılaşmaktadır. Mekâna yaklaşma, mekân içinde yapılan eylem ve beraberinde mekândaki renk, ışık, doku vb mekânsal parametreler, mekândan uzaklaşma gibi zamansal değişimler mekânın algısal boyutunu göstermektedir (Ching, 2002, Karaağaç 2006, s. 8). Çetinkaya'ya göre (2015) "Algısal boyut" kavramıyla bahsedilen, mekânın algısında önemli bir değişken olan bireyin önceki deneyimleri dışında, mekânın sahip olduğu fiziksel bileşenlerin, bireyin hareketi sonucu kendisinde oluşturduğu algıdır. Buna "anlık" ya da "şimdinin algısı" demek de doğru olacaktır (Çetinkaya, 2015, s.47).

1.2.2. Fiziksel Boyut

Mekânın fiziksel boyutunu oluşturan etkenleri; tüm donatı elemanları ve mekânın kapalılığını, yönünü, akışını, yüksekliğini ve genişliğini belirleyen temel strüktür elemanları olarak tanımlamak mümkündür. Mekânın diğer boyutları yanısıra fiziksel boyutu, bireyin mekânı algılaması ve buna bağlı olarak değerlendirmesi için oldukça önemlidir. Bu noktada mekânın karmaşadan uzak, basit, anlaşılır mekân çözümlenmeleriyle oluşturulması, tanımlanabilir ve bireyde tekrar deneyimleme isteği uyandırabilecek fiziksel yapıda olması gerekmektedir. Fiziksel tasarımdaki dil bütünlüğü, bireyin o mekâna olan olumlu ya da olumsuz tepkisinin en önemli etkenlerinden biridir.

1.2.3. Kavramsal Boyut

Mekândaki elemanlar ve sistemler arasında oluşan ilişki ve mekânda kullanılan simgelerin bireyde yarattığı anlamlar mekânın kavramsal boyutunu oluşturmaktadır. Bu kavramsal boyutu oluşturan elemanları her biri hem kendi başına bir anlam oluşturur, hem de birlikte bütünsel bir anlam ifade ederler. Binanın elemanları ve sistemleri arasındaki düzenli ya da düzensiz ilişkilerin ve mekâna değer katacak olan simgelerin uyandırdıkları anlamlar kavramsal boyutu oluşturmaktadır. Her ne kadar fiziksel özellikleriyle mekân bireyler üzerinde belirli imgeler oluştursa da zaman içinde bireylerin mekânla kurduğu bağ, kavramsal ve kişiye özgü katmanlar oluşturmaktadır. Özellikle toplumların, ortak belleklerinde yer eden simge ve işaretlerin mekânlarda kullanılması, kavramsal boyutu oluşturan en önemli etkenlerdendir. Bu anlamda verilebilecek önemli örneklerden biri olarak değerlendirilen ve Daniel Libeskind tarafından tasarlanan Berlin Yahudi Soykırım Müzesi; (Şekil 1) iç ve dış mekân kurgusunda Alman-Yahudi tarihi ilişkisi ve yaşananlar simgelerle somutlaştırılmış, anlamsal bir bütün meydana getirilmiştir. Yahudilerin Berlin'deki hayatlarını ve Alman-Yahudi ilişkisini tasvir etmek için birbiriyle kesişen iki çizgi ve arada boşluklar tavan düzlemine anlam katmaktadır (Turgay, 2009, s.116).

Şekil 1: Daniel Libeskind Tarafından
Tasarlanan Berlin Yahudi Soykırım Müzesi
(Turgay, O., 2009)

1.2.4. Duygusal Boyut

Bireyin mekân algısı, sadece mekânsal parametrelere değil, bireyin yetiştiği ortam ve kültür kaynaklı oluşan benliği ve duyguları ile değişmektedir. Kişilerin durumları, olayları ve nesnelere, kısacası çevrelerini bu kendilerine özgü algılama eğilimleri ile seçerek algıladıkları bilinmektedir (İnceoğlu, 2010). Bu seçimde, gereksinimler ve beklentiler belirleyici rol üstlenmektedir. Mekânsal algıya bu yönüyle bakıldığında; çevrenin uyarıcı yanı ile bireyin yaşantıları, sosyo-kültürel durumu, duygusal nitelikteki tavır ve davranışları arasındaki işlevsel ilişki önem kazanmaktadır (Çetinkaya, 2015, s. 53).

1.3. Mekân Bileşenlerinin Algıdaki Rolü

Mekânsal algının oluşumunu etkileyen faktörleri sadece bireye dayalı etkenler değil, aynı zamanda mekânsal bileşenler etkilemektedir. Bu doğrultuda, mekândaki parametreleri ayrı ayrı ele almak doğru olacaktır.

1.3.1. Zaman

Mekânsal algının oluşumunda zamanın dinamik yapısı, mekânda geçmiş, şimdi ve gelecek örüntüsü oluşturmaktadır. İnsanın mekânı algılaması ve onunla bütünlük kurabilmesi için zamanın gerçekliğini bir medya olarak kullanılmalıdır. Mekânın içinden geçmek, mekâna belirli bir mesafeden bakmak veya mekânı ziyaret etmek; o mekânı hissetmek, mekânın aktaracağı mesajı veya kavramı anlamak açısından çok değerlidir (Çetinkaya, 2015, s. 34).

1.3.2. Renk, Işık ve Gölge İlişkisi

Mekânda renk konusu, rengin birlikte kullanıldığı form, doku, büyüklük ve yakınlık gibi faktörlerle değerlendirilmelidir. Rengin doğru algısını tanımlayan, renksel dağılımların çok az olması, görünen rengin (doğal ve yapay tüm ışıklar altındaki renk) öz renge (kuramsal beyaz ışık altında görünen renk) olabildiğince yakın olması tasarımcılar tarafından dikkatle değerlendirilmelidir.

İç mekânda renk, ışık ile doğrudan ilişkilidir. Bu da aydınlatan ışığın tayfsal yapısına ve gözlenen ışıklılığın (lüminansın) niceliğine bağlı değişim göstermektedir (Özbudak vd., 2003, s.1).

Mekânda yapılacak aktiviteye uygun rengin seçimi ise bir diğer önemli değişkendir. Mekân için tanımlanmış aktivitenin tipine uygun ve aktivitenin gerçekleştirilmesine imkan veren, kullanıcı üzerinde olumlu algı sağlayacak renk skalası belirlenmelidir. Buradaki temel amaç, öncelikle optimum görme koşullarının sağlanması, kullanıcıyı yormadan ve verimliliğinin düşmesine yol açmayan renklerin tercih edilmesidir.

Işık ve gölge kavramları birlikte anlamlı olan iki elemandır. Mekân içinde yaratılan formlar, ışık ve gölge ile farklı bir algısal deneyim yaşatmaktadır.

1.3.3. Doluluk ve boşluk kavramları

Doluluk ve boşluk kavramları; mekân içindeki öğeler arasında hafiflik ve ağırlık bağı oluşturan ikili kavramlardır. Her iki kavram da ancak birlikte kullanıldığında mekân içinde bir anlam ifade etmektedir. Dolu olan donatının veya herhangi bir yüzeyin dolu olduğunu algılamak için, etrafında başka bir boşlukla birlikte algılanması gerekmektedir. Benzer anlayışla, boşluğun algısı için de doluluğa gerek duyulmaktadır. Doluluk ve boşluk kavramlarının birbirlerini dengeli bir şekilde desteklediği mekânlarda algı üzerinde olumlu bir etki sağlanmış olacaktır.

1.3.4. Mekânın sınırları

Bilindiği üzere mekânın sınırları yatay ve düşey düzlemde zemin, tavan ve duvarlar ile belirlenmektedir. Ancak, genel olarak kabul gördüğü üzere, mekânın ilişikteki mekânlarla olan esas sınırını belirleyen düşey düzlem elemanları olan duvarlardır. Mekânın diğer mekânlarla olan fiziksel ve görsel ilişkisi, duvarların büyüklük, kapalılık ve açıklık dereceleri, renk ve doku gibi özellikleri ile belirlenmektedir. Duvar yüzeyi üzerinde tanımlanmış açıklık konum ve büyüklükleri, şekilsel özellikleri mekânın açılımını, yönünü, hangi doğrultuda mahremiyet sağlamak istediğini tanımlamaktadır.

1.3.5. Biçimlerin Büyüklükleri, Mekan İçindeki Yönlenişleri

Doğada olduğu gibi mimari mekânda da herhangi bir biçim tek başına algılanamaz. Tüm elemanlar çevrelerini saran diğer biçimlerle birlikte algılanırlar (Kaplan & Hepcan, 2004, s. 159; Kaplan vd. 1999). Dolayısıyla, her bir elemanın karşılaştırmalı olarak, birbiriyle ve bütünlü ilişkisi kullanıcının algısını değerlendirmek için analiz edilmelidir. Her ne kadar kullanıcının görüş açısı içinde bu cisimler algılsa da, öncelik sırası ve akılda kalıcılık derecesi, biçimlerin büyüklük, konum ve yönlenişe bağlı olarak değişmektedir.

1.3.6. Malzeme ve Doku

Malzeme, herhangi bir nesnenin meydana getirildiği, yapıldığı ve vücut bulduğu şeydir. Mekânlar için malzemelerin kullanıcı ile kurduğu ilişki daha çok malzemenin yüzey özelliğini tanımlayan dokusu ile olmaktadır. Malzemenin mekândaki varlığı doku ile gerçek anlamda anlamlı hale gelmektedir. Mekânlarda kullanılan dokular birçok özellik ile tanımlanmakta ve anlamlandırılmaktadır. Bunlardan renk, ışıklılık, pürüzlülük ve parlaklık gibi yüzey özellikleri kolay anlaşılabilir olanlarken; yumuşaklık veya kayganlık gibi özellikler ise kullanım sonrası ortaya çıkan diğer yüzey özellikleridir. Sadece mimari disiplinlerde değil, tüketicinin olduğu her disiplinde, malzemenin yüzey özelliği, tüketicinin tercihini etkilemektedir. Bu nedendir ki, tasarımcılar biçimlerin dokularını kullanıcıyı etkilemek üzerine kullanırlar. Çünkü, kullanıcıların deneyimlerindeki olumlu veya olumsuz değerlendirme bu doğrultuda şekillenmektedir (Adelson, 2008, s.1). Yapılan çalışmalar, doku ile aydınlatma ilişkisi üzerinde durmakta, ışık miktarı, kaynağının çeşidi, konumu ve yönlendirilmesi ile yüzeyde yarattığı gölge dağılımının doku algısını etkilediğini kanıtlamaktadır. Ho, (Ho vd., 2006, s.634) pürüzlülük algısının aydınlatmadan kaynaklandığı üzerinde durmaktadır.

Tarihi binaların işlev dönüşümü aşamasında tarihi anıtların ve yerleşimlerin korunması için hazırlanmış Venedik Tüzüğü (1964) Madde 10'da da belirtildiği üzere, bu yapılarda onarım uzmanlık gerektirmektedir. Amaç, estetik ve tarihi değeri korumak ve ortaya çıkarmaktır. Herhangi bir varsayıma dayalı onarım yapılmamalı, mimari eklemeler özgün mimari üsluba aykırı olmamalıdır. Bu nedenle yapının duvar ve döşemelerine yapılan müdahaleler minimum düzeyde tutulmalı, malzeme kendi orijinal yapısıyla korunmalıdır. Bu amaca yönelik iki farklı strateji izlenebilir: İlk anlayış, eklenecek yapının, varolan orijinal dokuya tamamen zıt bir tasarım ile konumlandırılması ve mevcut olanla yarışmaması, ikinci anlayış yapılacak olan ekin mümkün olduğu kadar şeffaf ya da mevcutla aynı renkte olması ve kendisini arka planda bırakmasıdır (Fleming, 2014, s.62-75).

1.3.7. Derinlik

Kesintisiz bir derinlik algısı, bu hissi kusursuzlaştıracaktır. Dolayısıyla, derinlik algısı için görüş hizasında kesintisiz bir derinlik yaratmak gerekmektedir. Ritmik elemanlar kullanmak, tekrarı düzenlemek derinlik algısını destekleyecektir.

1.3.8. Uzaklık

Mekânda bulunan bireyin hareketiyle farklı algılama düzeyleri oluşmaktadır. Kişi, mekân içerisinde hareket ettiği sürece mekâna dair şekil-zemin ilişkisi ve nesneye ait uyaranlar değişmektedir (Turgay, 2009, s.56).

Uzaklık kavramının değerlendirilmesinde; nesnenin boyutları, gözlemcinin bakış noktası, ortamın ışıklılık düzeyi ve açısı gibi faktörler etkindir. Tasarımcı, mekân içinde bir nesneyi veya nesne grubunu ayrı veya aynı noktada algılatmak istiyorsa, gözlemciden olan uzaklığını ve nesnelerin birbirleriyle olan uzaklıklarını analiz etmelidir.

2. ÇALIŞMA ALANI

Çalışma alanı, İzmir Liman Arkası Bölgesi'nde yer alan İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası Kültür Merkezi' dir. Venedik Tüzüğü (1964) madde 5'te de belirtildiği üzere, tarihi yapıların korunmaları topluma yararı olabilecek bir amaç için kullanılmalıyla kolaylaşabilir. Dolayısıyla kültür merkezi işlevi, kentin merkez noktasında sayılabilecek bu tarihi miras için toplumun geneline hitap edebilecek geçerli bir işlev olarak değerlendirilebilir. Havagazı fabrikası, 1856 yılında İzmir'e havagazı ile aydınlatma sağlamak amacıyla Fransız mimar Morhais tarafından inşa edilmeye başlanmış, kendisinin vefatı sonrası Edwards tarafından 1862 yılında 22.000m² üzerine farklı bloklar halinde inşaatı tamamlanmıştır. 1900'lerde elektriğin aydınlatmada tercih ediliyor olması ile birlikte sadece ısınma amacıyla kullanılmaya başlanmıştır. Bu işlevin de yitirilmesiyle İzmir Büyükşehir Belediye Meclisi'nin 1 Eylül 1994 tarih ve 5.195sayılı kararına göre 24 Ekim 1994 tarihinde kapatılmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi Arşivi).

1995 senesinde üretime dair bazı parçalar İstanbul Rahmi Koç Müzesine taşınırken, 1998 senesinde İzmir I No'lu Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu tarafından korumaya alınmıştır. 2003 senesinde kültür merkezi olarak İzmir Büyükşehir Belediyesi tarafından karar verilmesine kadar ESHOT Otobüslerinin tamir ve bekleme alanı olarak kullanılmıştır. 2009 senesinde yeni işlevi olan kültür merkezi işleviyle hizmete açılmıştır (Kayın ve Şimşek, 2009, s. 16).

Şekil 2: Eski İşlevinde Dökümhane Binası ve Yeni İşlevinde Kafeterya (Kayın, E. ve Şimşek, E., 2009)

Çalışma kapsamında yerleşke içinde yer alan sekiz bina içinde 1 nolu bina, eski işlevinde dökümhane olup yeni işlevinde kafeterya olarak kullanılan dikdörtgen plan tipine sahip bina, iç mekânıyla birlikte değerlendirmeye alınmıştır. 19.yy da inşa edilen dökümhane, moloz taş duvar örgüsü ile yığma yapıda yapılmış olup döneminin mimari özelliklerini yansıtmaktadır. Duvar kalınlığı 60-70 cm arasında, Marsilya tipi kiremitle örtülü çatı, çelik makas sistemiyle inşa edilmiştir. Zeminde önceki işlevde kullanılan tren rayları restorasyon sırasında ortaya çıkarılmış ve görünür hale getirilmiştir. Ayrıca yapının doğu cephesinde sonradan yapıya eklenen ekler yıkılmıştır (Şimşek, 2009, s.256).

Kafeterya işleviyle hizmete açılmış olan bina, çalışma kapsamında gözlemlenmiş, mekânda kullanılan donatıların ve mekân yüzeylerinin malzeme ve doku özellikleri incelenmiştir. Mekânın taşıyıcısı görevini de üstlenmiş olan taş duvarlar aynı zamanda düşey doğrultudaki sınırlarını da oluşturmaktadır. Herhangi bir kaplama malzemesiyle kapatılmadığı için, mekânın doğu cephesi dışında kalan diğer üç cephesinde taş duvarlar kendini göstermektedir. Mekânın iklimizasyonunu sağlayan klima üniteleri önceki işlevden arda kalan parçaların üzerinde duvar yüzeyinde yer almaktadır. Bunun dışında mekân içinde zemin yanı sıra ahşap malzeme; pano, kasa, merdiven basamaklarında kullanılmıştır. Ayrıca, merdiven korkuluk ve küpeştelere cam ve krom çelik malzeme kullanılmıştır (Şekil 4).

Bina, doğal ışığı 1. kat ve zemin kat hizasındaki açıklıklar ve çatı açıklıkları sayesinde almaktadır. Sadece doğu yönünde zemine kadar inen dikdörtgen formda pencere varken, diğer yönlerdeki pencereler kemerli formdadır. Açıklıklarda dışarıda veya iç mekânda herhangi bir gölgeleme elemanı kullanılmamıştır. Doğru cephesindeki açıklıkların diğer cephelere oranla az olduğu görülmektedir (Şekil 4). Mekânın doğu cephesinde konumlanan zemin kattaki mutfak, bar ve 1. kata ulaşımı sağlayan merdiven ile bağlandığı duvarın buna neden olduğu görülmektedir. Doğal aydınlatma yanısıra, mekânın gün ışığı yeterli olmadığı zaman aralıklarında ve gün ışığı olmayan saatlerde aydınlatılabilmesi için Fotoğraf 10'da görüldüğü üzere çatı konstrüksiyonuna bağlı tekrar eden aydınlatma elemanları kullanılmıştır. Doğal aydınlatmanın mevsim ve güneşlilik durumuna bağlı olarak gün içinde dahi yeterli olmadığı görülmektedir. Genel aydınlatma dışında mekân içinde herhangi fonksiyona özel aydınlatma kullanılmadığı saptanmıştır (Şekil 4).

Mekânın tefriş düzeni mekânsal bütünlük içinde konum, büyüklük ve mekân içinde yönelim bağlamında analiz edildiğinde; oturma birimlerinin homojen bir dağılım gösterdiği, sirkülasyon alanının oturma alanından tanımlı bir biçimde ayrılmadığı görülmektedir.

Kafeterya iç mekânında önceki işlevinden arda kalan endüstriyel parçalar olduğu görülmektedir. Bunlardan en belirgin olarak algılanan siyah boya ile kaplanmış döküm sobasının, mekânın merkezine yakın ancak kuzey yöndeki duvara yakın noktada konumlandırıldığı izlenmektedir. Döküm sobası haricinde, döküm sobasına ve zemine bağlanan 5 adet daha endüstriyel parça gözlemlenmekte, mekânın zemininde orijinal taş döşemeyle birlikte korunmuş tren rayı da bulunmaktadır.

Şekil 3: Kafeterya Yapısı Dış Görünüşleri
(Yazarın kendi çektiği fotoğraf, 2015)

Şekil 4: Kafeterya iç Mekânı Görünüşleri
(Yazarın kendi çektiği fotoğraf, 2015)

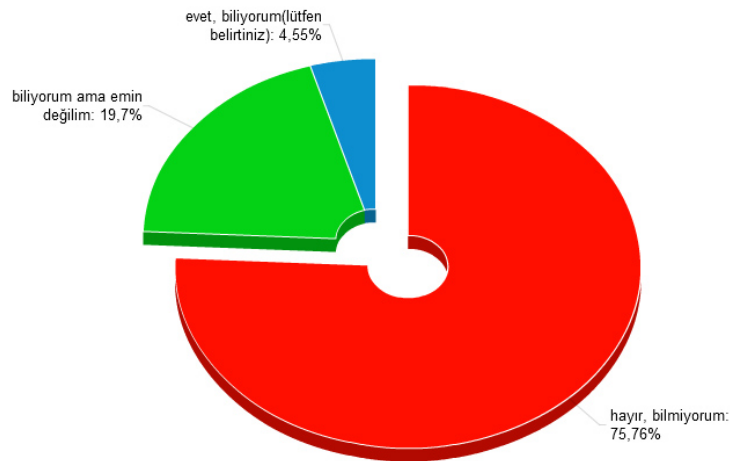
3. YÖNTEM

Çalışmada öncelikle belirlenen anahtar sözcükler üzerinden bir literatür taraması yapılarak çalışmanın kavramsal ve kuramsal çerçevesi belirlenmiştir. İkinci aşamada, veri toplamak amacıyla gözlem yapılmış ve gözlem sonucu elde edilen verilerin ve literatür taraması sonucu oluşturulan genel kavramsal çerçeveye göre kullanıcı anketleri hazırlanmış, araştırma evreni belirlenmiştir. Anket kullanıcı grubu belirlenirken, soruların gerektirdiği bilgi düzeyine sahip olması için mekân tasarım disiplinlerinde eğitim almış veya almakta olan (3. ve 4. sınıf) bireyler seçilmiş, bu bireylerin araştırma alanını en az bir kez ziyaret etmiş olmaları beklenmiştir. Anket sayısı belirlenirken belirli bir anlamlılık düzeyinde t tablosu kullanılmış ve toplam sayı 66 olarak belirlenmiştir. Anket soruları, çoktan seçmeli, likert tipi ölçekli, evet-hayır ve açık uçlu olmak üzere dört alt grupta katılımcılara yönlendirilmiştir. Elde edilen veriler SPSS program ile analiz edilmiştir.

4. BULGULAR

Çalışmanın hipotezinde öne sürülen, mekânın kavramsal boyutunun zaman ortaklığıyla bireyler ile olan ilişkisini arttırmak üzere bir etken olarak kullanılabileceği tezini sorgulamak üzere, anket çalışması kapsamında katılımcılardan kafeteryanın ilk işlevini belirtmeleri istenmiştir. Katılımcılardan yaklaşık %80'i yapının ilk işlevini bilmediğini ifade etmiştir (Şekil 5).

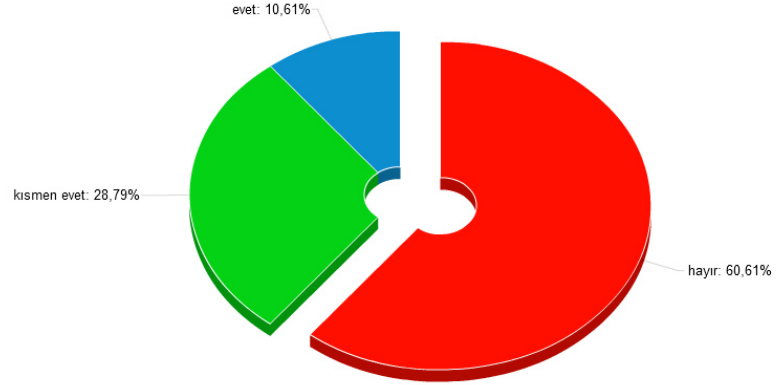
Şu anki işleviyle kafe olan mekânın önceki işlevini biliyor musunuz?

Şekil 5: Kafeteryanın önceki işleviyle ilgili kullanıcı görüşleri dağılımı

Dökümhane işlevinden kafeterya işlevine dönüştürülmüş olan mekânın ilk işlevinden arda kalan ve mekân içinde korunmuş endüstriyel parçaların kullanıcılar tarafından farkındalığını ölçmek amacıyla, endüstriyel parçaların mekân içindeki varlıkları sorulmuştur. Alınan cevaplara göre %60 kullanıcı endüstriyel parçaları hatırlamadığını belirtmiştir (Şekil 6).

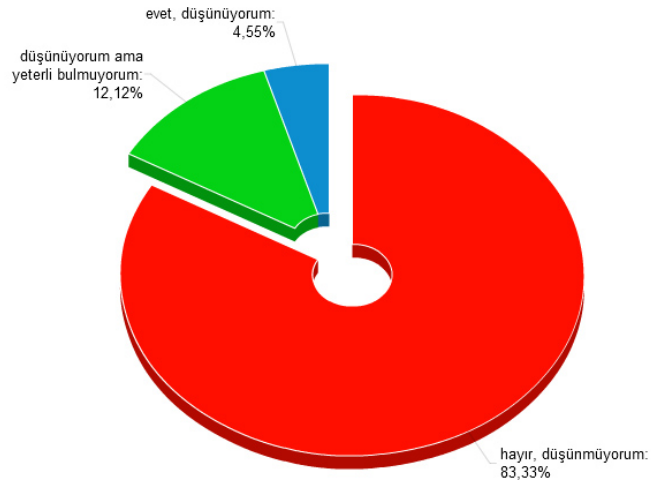
mekanın önceki kullanımından arda kalan endüstriyel parçaları hatırlıyor musunuz?

Şekil 6: Kafeterya iç mekânındaki endüstri parçaları ile ilgili kullanıcı görüşleri dağılımı

Yeniden işlevlendirilmiş kafeterya binası iç mekânı tefrişinin yapının inşa edildiği dönem ile uyumlu olup olmadığı katılımcılara yönlendirilmiş; %83 oranında katılımcı iç mekân tefrişinin uyumlu olmadığını belirtmiştir (Şekil 7).

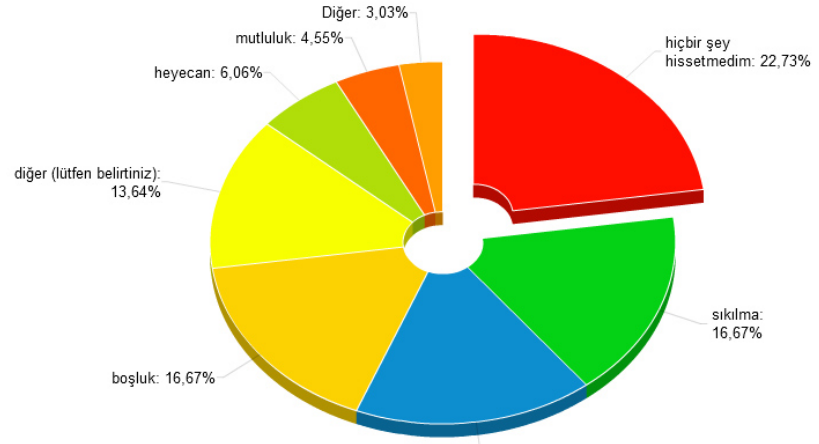
mekandaki tefrişin 19.yy mimarisiyle yapılmış yapınının iç mekânı için uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?

Şekil 7: Kafeterya iç mekânındaki tefriş ve mekân uyumu ile ilgili kullanıcı görüşleri dağılımı

Kafeterya iç mekânının zaman ile etkileşim içinde kullanıcılar ile kurduğu duygusal bağı sorgulamak amacıyla, kullanıcılardan mekâna girdikleri ilk andaki duygularını belirtmeleri istenmiştir. Verilen sıfat gruplarının yüzdeleri birbirlerine yakın olurken, en yüksek oranla % 22, 73 katılımcı herhangi bir şey hissetmediğini belirtmiştir.

kafe iç mekanıyla karşılaştığınız ilk anda hissettiğiniz duygu nedir?

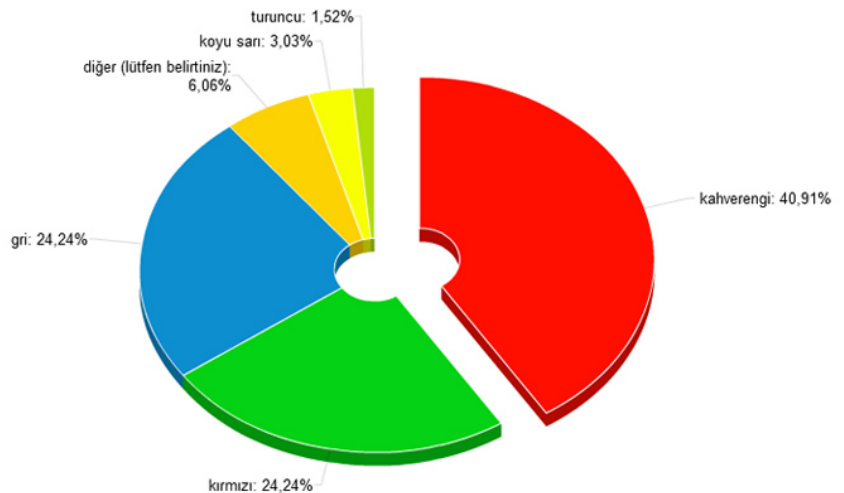

Şekil 8: Kullanıcıların kafeterya iç mekânı ile ilgili ilk hislerine dair görüşlerinin dağılımı

Mekânın fiziksel boyutu üzerinde etkisi olan iç mekân yapısal ve tefriş elemanlarının kullanıcı algısındaki yerini görebilmek üzere, katılımcılara kafeterya iç mekânıyla karşılaştıkları ilk anda dikkatlerini çeken ilk öge sorulmuştur. Kullanıcılardan %6'sı masaları, %3'ü masa ve sandalyeleri, %37'si sandalyeleri, %4'ü pencereleri, %13'ü döküm sobasını, %3'ü çatı konstrüksiyonunu, %2'si zemini, %16'sı duvarları, %13'ü koltukları algıladıklarını belirtmişlerdir. Alınan cevaplara göre, ilk olarak sandalyelerin ve sonrasında duvar ve döküm sobasının algılandığıdır.

Mekânın fiziksel boyutu üzerinde etkisi olan ikinci bir eleman renktir. Katılımcılardan mekânın genelinde baskın olan rengi belirtmeleri istenmiştir. Kullanıcılardan; %42'si kırmızıyı tercih etmiştir (Şekil 9). Alınan cevaplara göre, sandalyelerin renkleri ile birlikte en çok ilgi çeken öge olduğu tekrar kanıtlanmıştır. Katılımcılardan, baskın olan rengin onlarda yarattığı duyguları ifade etmeleri istendiğinde; % 44 oranında katılımcı rengin sıkıcı olduğunu belirtmiştir.

mekanı ilk gördüğünüzde mekânın genelinde hakim olduğunu düşündüğünüz renk nedir?

Şekil 9: Kullanıcıların kafeterya iç mekânındaki hakim renk ile ilgili görüşlerinin dağılımı

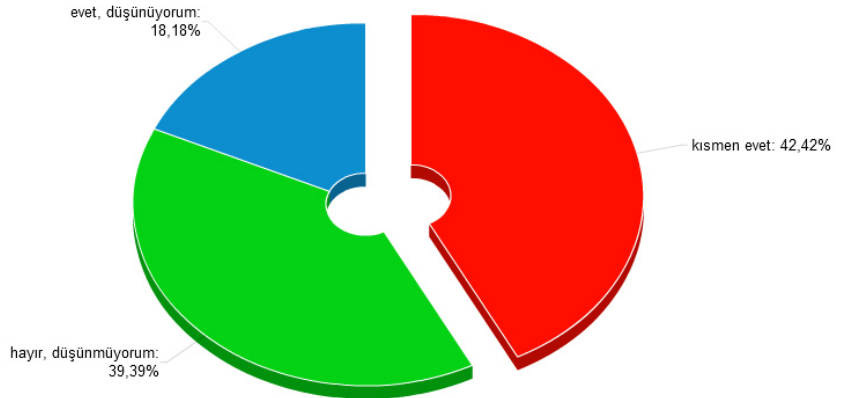
Mekânın algısal boyutunu değerlendirmek üzere, katılımcılara "Mekândan ayrıldığınızda sizi en çok etkileyen en az 1, en fazla 3 ögeyi yazar mısınız?" sorusu yönlendirilmiştir. Alınan cevaplarda; %22 oranıyla taş duvarın dokusuyla birlikte en çok akılda kalan öge olduğu

görülürken, tavan yüksekliğinin %7 ile ve döküm sobasının %9 ile en çok akılda kalan ikinci ve üçüncü öğe olduğu görülmektedir. Mekâna girildiğinde ilk dikkati çeken öğe sandalyeler olurken, mekândan ayrıldıktan sonra en akılda kalıcı öğe taş duvarlar olmuştur. Rengin algısal boyutta mekâna katkısını ölçmek amacıyla katılımcılara, “Mekândan ayrıldığınızda sizi en çok etkileyen en az 1, en fazla 3 öğenin renklerini yazar mısınız?” sorusu yönlendirilmiş, alınan cevaplarda; %19 kahverengi cevabı verilirken; %15 oranında siyah ikinci seçenek, %10 ile gri üçüncü seçenek olarak verilmiştir. Dolayısıyla taş duvarların, döküm sobasının ve çatı strüktürünün akılda kalıcı olduğu söylenebilir.

Kafeteryadaki doğal aydınlatmada görev alan açıklıkların konum, büyüklük, yönelim gibi faktörlerle yeterliliği sorgulanmış, alınan cevaplara göre; % 45 oranında kısmen yeterli, % 34 oranında yetersiz, % 19 oranında ise yeterli bir aydınlatma olduğu değerlendirilmiştir.

Kafeterya iç mekânında bulunan tefrişin fiziksel boyutuyla kullanıcılarla kurduğu ilişkiyi değerlendirmek üzere, “Mekândaki tefrişin, fonksiyonları tanımlamasına yardımcı olduğunu düşünüyor musunuz” diye sorulmuş; % 42 kısmen yardımcı olduğu olduğu cevabı alınmıştır (Şekil 10). Benzer bir amaçla, mekândaki tefriş yoğunluğu sorgulanmış; katılımcılardan % 57’si gereğinden fazla olduğu cevabını vermiştir.

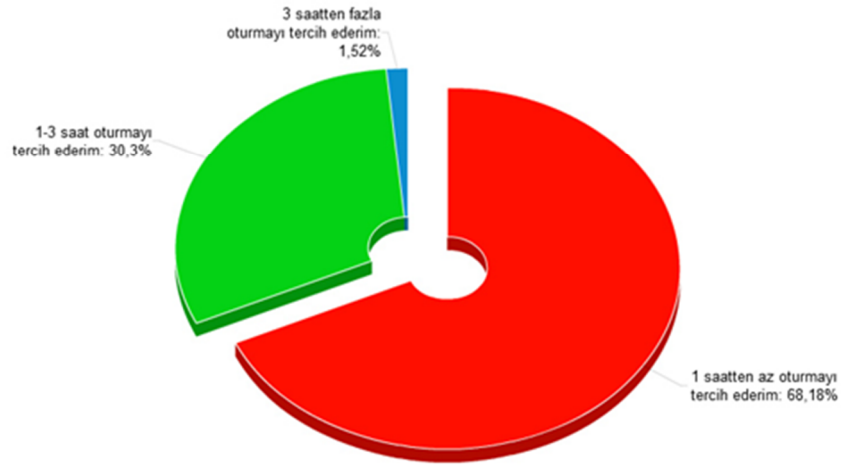
mekandaki tefrişin, fonksiyonların tanımlanmasına yardımcı olduğunu düşünüyor musunuz?

Şekil 10. Kafeterya iç mekânı tefrişinin sınır tanımlama özelliği ilgili kullanıcı görüşlerinin dağılımı

Katılımcılara; mekânda yer alan oturma birimlerinde ne kadar süre ile oturmak isteyecekleri sorulmuş, % 68 oranında katılımcı 1 saatten az oturmayı tercih edeceğini belirtmiştir (Şekil 11).

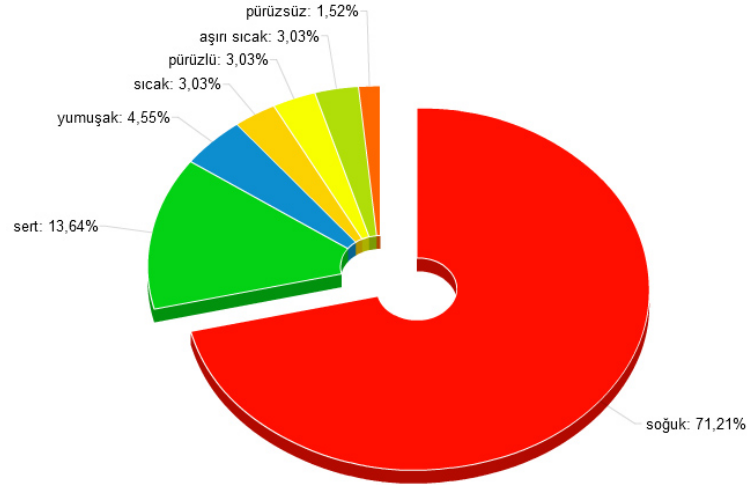
mekanda yer alan oturma birimlerinde...

Şekil 11. Kafeterya iç mekânındaki oturma birimlerinde kullanıcıların tercih edebilecekleri oturma saatleri konusundaki dağılım

Tefrişin mekânın duygusal boyutuna olan etkisini değerlendirmek için katılımcılara, oturma elemanlarının kendilerinde oluşturduğu his sorulmuş; katılımcılardan % 71'i soğuk cevabını vermiştir (Şekil 12).

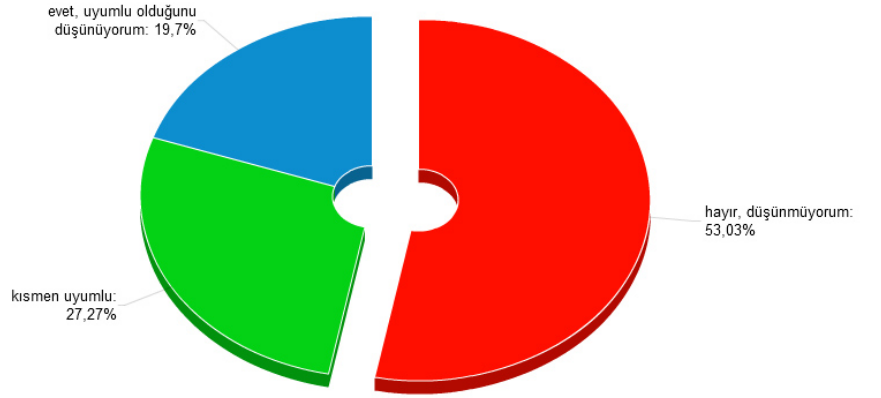
tefrişte yer alan oturma birimlerinin sizde uyandırdığı his nedir?

Şekil 12. Kafeterya iç mekânındaki oturma birimlerinin kullanıcılar üzerinde yarattığı his konusunda kullanıcı görüşleri dağılımı

Zeminde kullanılan ahşap parkenin görsel algı üzerindeki etkisini değerlendirmek için katılımcılara yönlendirilen "zemindeki ahşap parkenin mekânla görsel anlamda uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz" sorusuna % 53 oranında uyumsuz cevabı alınmıştır.

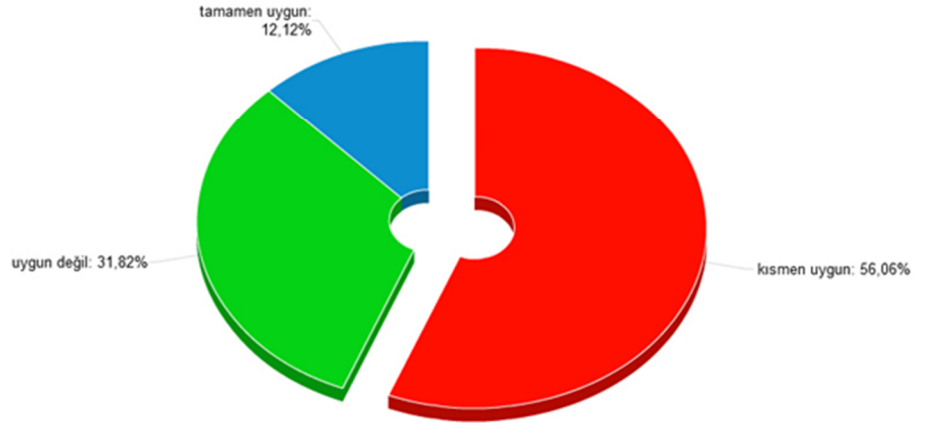
zemindeki ahşap parkenin mekanla görsel anlamda uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?

Şekil 13. Kafeterya iç mekân zemin malzemesinin mekânla görsel uyumu konusunda kullanıcı görüşleri dağılımı

Ahşap parkenin fiziksel kullanıma uygunluğu sorusuna ise katılımcılardan % 56' sını kısmen uygun olduğunu cevabını vermiştir (Şekil 14).

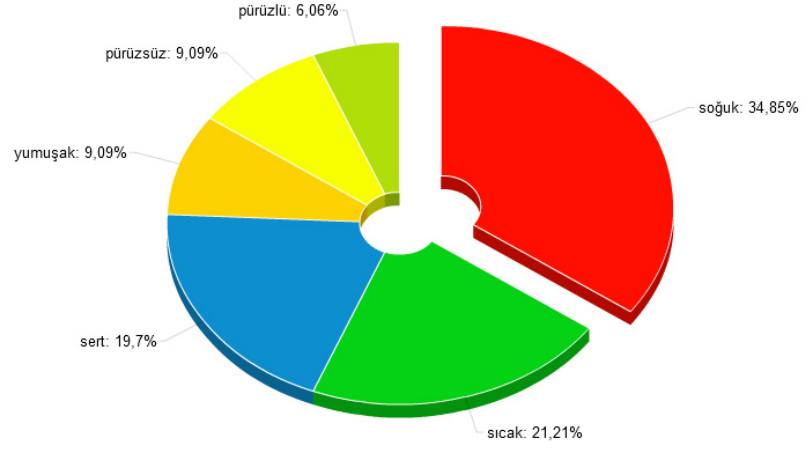
zemindeki ahşap parke, mekandaki fiziksel kullanım için uygun mudur?

Şekil 14. Kafeterya iç mekân zemin malzemesinin mekân fiziksel fonksiyonu ile uyumu konusunda kullanıcı görüşleri dağılımı

Zemin malzemesinin duygusal olarak bireylerde yarattığı his için ise; % 34 soğuk yorumu yapılmıştır (Şekil 15).

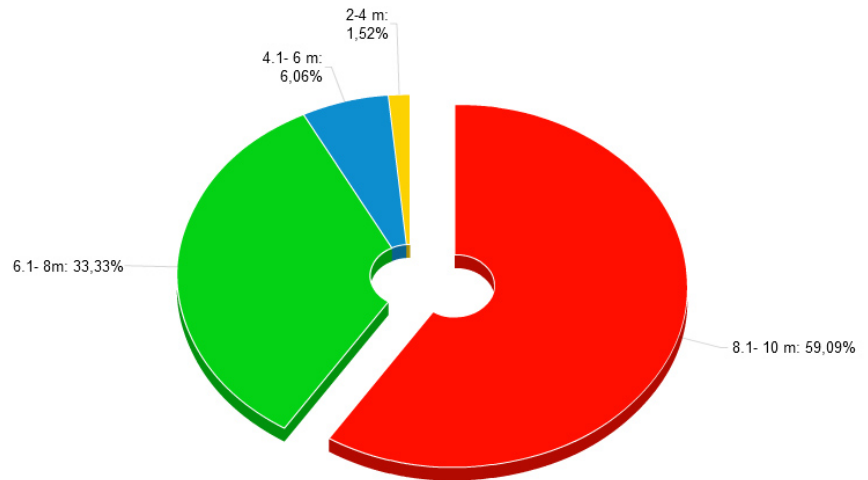
zemindeki ahşap parkenin sizde uyandırdığı hissi aşağıdakilerden hangisi en iyi ifade etmektedir?

Şekil 15. Kafeterya iç mekân zemin malzemesinin mekân kullanıcılar da yarattığı his konusunda kullanıcı görüşleri dağılımı

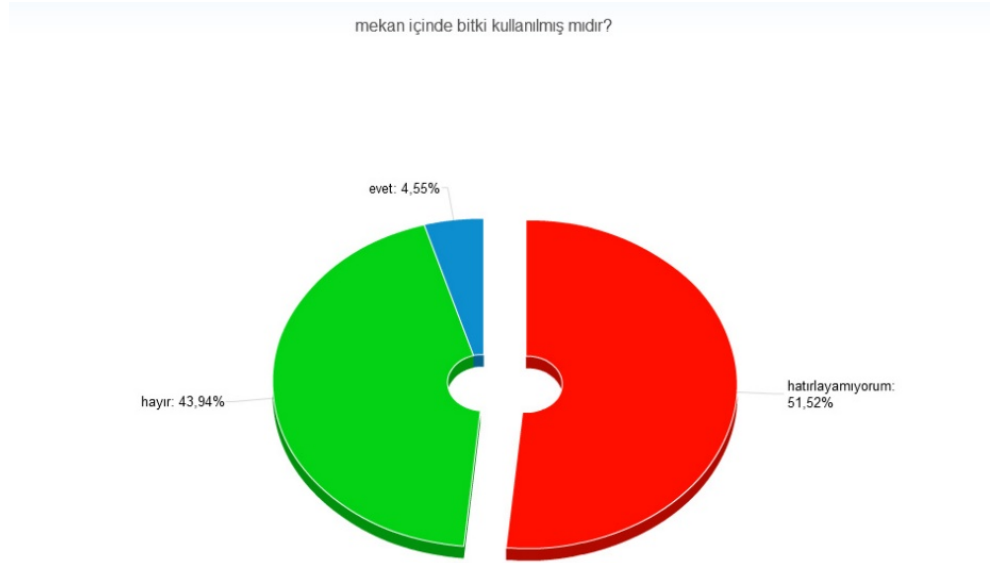
Mekânın sınırlarının katılımcılar tarafından nasıl bir algısı olduğunu değerlendirmek üzere katılımcılara kafeteryanın yaklaşık iç mekân yüksekliği sorulmuş; % 59 oranında 8. 1- 10 m aralığında olduğu cevabı alınmıştır (Şekil 16).

mekanın tahmini olarak maksimum noktadaki yüksekliği sizce nedir?

Şekil 16. Kafeterya iç mekânının yüksekliği konusunda kullanıcı görüşleri dağılımı

İç mekânda bitki kullanımının kullanıcılar tarafından algısını değerlendirmek üzere mekânda herhangi bir bitki kullanılıp kullanılmadığı sorusu sorulmuş, katılımcılardan % 52'si hatırlamadığını belirtmiştir (Şekil 17).

Şekil 17. Kafeterya iç mekânında bitki kullanımı ile ilgili kullanıcı görüşleri dağılımı

5. DEĞERLENDİRME

Yeniden işlev ile kentli ile buluşturulan kafeterya binası, genel plan kurgusu bakımından değerlendirildiğinde; girişin tanımı, okunabilirliği, kademeli sirkülasyon şeması gibi değişkenler konusunda geliştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Mekânın kavramsal boyutta kullanıcıyla kurduğu bağ değerlendirildiğinde, mekânın ilk işlevinin ve mimari üslubunun mekânda yeterince yansıtılmadığı, özellikle tefriş elemanlarının baskın renk ve yoğunluğunun bu bağ üzerinde olumsuz etki yarattığı anlaşılmaktadır.

Kafeterya iç mekânının zaman ile etkileşim içinde kullanıcılar ile kurduğu duygusal bağ değerlendirildiğinde; katılımcıların da yorumlarına bakılarak olumlu bir bağ oluşmadığı söylenebilir. Tefrişin kullanıcılarıdaki duygusal etkisine alınan olumsuz yanıtlar doğrultusunda tefrişin bu noktada önemli bir etken olduğu anlaşılmaktadır.

Mekânın fiziksel boyutta kullanıcıyla kurduğu bağ değerlendirildiğinde; tefrişin yoğunluğunun kullanıcılar tarafından yeterli görüldüğü ancak yerleşiminin belirli noktalarda hatalar içerdiği söylenebilir. Oturma birimlerinin birlikte kullanıldığı beyaz renk masa örtüleri de mekân içinde sayısal olarak ve kapladığı hacim bakımından yoğunluklarıyla dikkat çekmektedir. Ayrıca zemin malzemesi olarak tercih edilen parkenin de kullanıcılar tarafından fiziksel kullanım için uygun bulunmadığı anlaşılmaktadır.

Kafeterya iç mekânının sınırlarını tanımlayan ve boyutlarını belirleyen sınır elemanlarının konumu, malzemesi ve kesintisiz görünür şekilde olması, mekândaki derinlik algısını hem yatay hem düşey doğrultuda desteklemekte, dolayısıyla kullanıcılar tarafından mekân kendi boyutları ile algılanabilmektedir.

Mekânda kullanılan bitki ögesinin mekânın kullanıcı ile olan algısal ve duygusal boyutuna olan katkısı bilinmekte olup, kafeterya iç mekânında bitki kullanımının zayıf ve algılanabilir düzeyde olmadığı görülmüştür.

Son yıllarda teknolojik gelişmeler sayesinde ulaşılabilirliğin toplumlar arasında da artması sonucu, sınırlar sosyal ve kültürel olarak kaybolmaya başlamaktadır. Bu değişim, her ne kadar etkileşimin artması noktasında toplumlara olumlu geri dönüşler sağlasa da, toplumlara özgü etnik unsurların önemini yitirmesine, kültürel tarihin izlerinin birçok alanda azalmasına hatta silinmesine yol açmaktadır. Mimarlık disiplini de bu değişimden en çok etkilenen alanlardan biridir. Zaman içinde kültürel birikim mekânlardan silinmekte, zamanın okunamadığı mekânlar ortaya çıkmaktadır. Değişimin doğal sonucu olarak değerlendirilebileceği gibi, bazı noktalarda kritik edilmesi gereken bu durumun, özellikle tarihi değeri olan yapılar konusunda daha da büyük bir ciddiyetle tartışılması gerektiği düşünülmektedir. Tarihi yapılar, kültürel değerlerin gelecek nesillere aktarılması konusunda

önemli role sahiptir. Çalışma kapsamında üzerinde durulan en önemli noktalardan biri, bu yapıların korunması için mutlaka yeni bir işlevle kente kazandırılması, kentli ile interaktif bir ilişki kurabilmesinin sağlanmasıdır.

Çalışmada değinildiği üzere, her ne kadar mekânlar ve kullanıcıları değişse de kavramsal, algısal, duygusal ve fiziksel boyutta kullanıcısıyla kuracağı bağ değişmeyecektir. Bu noktada, kullanıcının gereksinimleri; farklı boyutlar üzerinden ele alınmalı ve analiz edilmelidir.

KAYNAKLAR

imaging XIII. (28-31 January 2008) Bildirileri içinde (ss. 1-9). USA: SPIE.

Altan, İ. (2012). Mimarlıkta Mekân Kavramı. Psikoloji Çalışmaları, 19 (0), 75-88. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/iupcd/issue/9414/118010>

Arslan Avar, A. (2009). Lefebvre'in üçlü –algılanan, tasarlanan, yaşanan mekân- diyalektiği. Dosya 17 Dergisi, 1309 (0704), 7-16.

Aydın, Dicle & Yıldız, Esra. (2010). Yeniden kullanıma adaptasyonda bina performansının kullanıcılar üzerinden değerlendirilmesi. METU Journal of the Faculty of Architecture, 27 (1), 1-22.

Ching, Francis. D. K. (2002). Mimarlık biçim mekân ve düzen. İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları.

Çetinkaya, Ç. (2015). Yeniden işlevlendirilen endüstriyel mekânların görsel algı değerlendirilmesi: İzmir Tarihi Havagazı Fabrikası. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Fleming, Roland W. (2006). Visual perception of materials and their properties. Vision Research, 94, 62–75. <https://doi.org/10.1016/j.visres.2013.11.004>

Ho, Yun-Xian., Landy, Michael S., and Maloney, Laurance T. (2006). How direction of illumination affects visually perceived surface roughness. Journal of Vision, June, 634-648. <https://doi.org/10.1167/6.5.8>

Kaplan, A. & Hepcan, Ç. (2004). Ege Üniversitesi Kampüsü 'Sevgi Yolu'nun Görsel (Etki) Değerlendirme Çalışması. Ege Üniversitesi Ziraat Fak. Dergisi, 41 (1), 159-167.

Kaplan, A., Küçükerbaş, Erhan V., Özkan, B. (1999). Foça Kentsel Yerleşiminde Görsel Etki Değerlendirmesi Üzerine Araştırmalar. Ege Üniversitesi Araştırma Fonu Projesi 96-ZRF-009 No' lu Proje Raporu. İzmir.

Karaağaç, F. (2006). İç mekân tasarımında anlam ilişkisine analitik bir yaklaşım: modern ve modern sonrası dönemlerde havalimanı terminali binaları üzerine örneklemeler. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaşlı, B. (2009). İstanbul'da yeniden işlevlendirilen korumaya değer endüstri yapıları ve iç mekân müdahaleleri: Santralİstanbul örneği. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kayın, E. ve Şimşek, E. (2009). İzmir Havagazı Fabrikası Endüstri Kompleksi üzerine yeniden düşünmek. Ege Mimarlık, 3, 14-19.

Köse, B. & Çalışır, D. (2012). Reused industrial buildings and their interior interventions: A case study in Istanbul: Santralİstanbul". IE International Conference (28-29 March 2012) Bildirileri içinde. Reinventing Architecture and Interiors: the past, the present and the future, Raversbourne.

Kroll, A. (2011). AD Classics: Church of the light / Tadao Ando. <http://www.archdaily.com/101260/ad-classics-church-of-the-light-tadao-ando>. (Erişim Tarihi: 30.03.2014).

Özbudak, Berivan Y., Gümüş, B., Çetin, Demet, F. (2003). İç Mekân Aydınlatmasında Renk ve Aydınlatma Sistemi İlişkisi. II. Ulusal Aydınlatma Sempozyumu ve Sergisi (08.10.2003 - 10.10.2003 Bildirileri içinde, Diyarbakır.

Özkan, B. & V. Küçükerbaş, E. (1993). Mimarlık Bilgisi. İzmir: Bilim Ofset Yayınevi.

Rasmussen, S. E. (2010). Yaşanan Mimari. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Sievers, D. (2014). Sustainable Industries Education Centre. <http://www.davidsievers.com/architecture/education/>. (Erişim Tarihi: 25.09.2014).

Şimşek E. (2006). Endüstri yapılarının kültür mirası olarak irdelenmesi ve değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İzmir.

Turgay, O. (2009). Mekânin kurgulanmasında ve algılanmasında “bellek” in belirleyici etkisinin analizi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Usta, G. (2020). Mekân ve Yer Kavramlarının Anlamsal Açıdan İrdelenmesi. Turkish Online Journal of Design Art and Communication, 10 (1), 25-30. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/tojdac/issue/50949/664719> (Erişim Tarihi: 15.04.2022)

Venedik Tüzüğü (1964). Retrieved from <https://www.icomos.org/venicecharter2004/turkish.pdf> (Erişim Tarihi: 15.04.2022)